

FIKHÜL EKBER□□□□□

İMAM-I AZAM EBU HANİFE

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla

Tevhidin aslı, buna îman etmenin en doğru yolu şudur: Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, öldükten sonra dirilmeye, kadere, hayrın ve şerrin Allah'tan olduğuna, hesap, mizan, cennet ve cehenneme inandım, bunların hepsi de haktır, demek gerekir.

Yüce Allah, sayı yönüyle değil, ortağı olmaması yönüyle birdir. O,

doğurmamış ve doğurulmamıştır. O'na hiçbir şey denk değildir. O yarattıklarından hiç birine benzemez.

İsimleri, zatî ve fiilî sıfatlarıyla daima var olmuş ve var

olacaktır.

Allah'ın zatî sıfatları; hayat, kudret, ilim, semi, basar ve irâde sıfatlarıdır. Fiilî sıfatlar ise, tahlik (yaratma), terzik (rızik verme), inşa (yapma), ibda (örneksiz yaratma) ve sun' (san'atla yaratma) ve diğer fiilî sıfatlardır.

Allah, sıfatları ve isimleri ile var olmuş ve var olacaktır. O'nun isim ve sıfatlarından hiçbirisi sonradan olma değildir. O ilmiyle daima bilir, ilim O'nun ezelde sıfatıdır. O kudretiyle daima kadirdir, kudret O'nun ezelde sıfatıdır. Kelâm ile konuşur, kelâm O'nun ezelde sıfatıdır.

Yaratması ile daima haliktir, yaratmak O'nun ezelde sıfatıdır. Fiili ile daima faildir, fiil O'nun ezelde sıfatıdır. Fail Allah'tır, fiil ise O'nun ezelde sıfatıdır. Yapılan şey, mahlûktur. Yüce Allah'ın fiili ise mahlûk değildir. Allah'ın ezeldeki sıfatları mahlûk ve sonradan olma değildir.

Allah'ın sıfatlarının yaratılmış ve sonradan olduğunu söyleyen, yahut tereddüt eden veya şüphe eden kimse Yüce Allah'ı inkâr etmiş olur.

Kur'ân-ı Kerîm, Allah kelâmı olup, mushaflarda yazılı, kalplerde mahfuz, dil ile okunur ve Hz. Peygamber'e indirilmiştir. Bizim Kur'ân-ı Kerîm'i telaffuzumuz, yazmamız ve okumamız mahlûktur fakat Kur'ân mahlûk değildir. Allah'ın Kur'ân'da belirttiği Musa ve diğer peygamberlerden, firavn ve İblis'ten naklen verdiği haberlerin hepsi Allah kelâmıdır, onlardan haber vermektedir. Allah'ın kelâmı mahlûk değildir, fakat Musa'nın ve diğer yaratılmışların kelâmı mahlûktur. Kur'ân ise Allah'ın kelâmı olup, kadîm ve ezelîdir

Allah bir şey (varlık)'dir, fakat diğer şeyler gibi değildir. O'nun varlığı cisim, cevher, araz, had, zıd, eş ve ortaktan uzaktır. O'nun Kur'ân'da

zikrettiği gibi eli, yüzü ve nefsi vardır. Allah'ın Kur'ân'da zikrettiği gibi el, yüz ve nefis gibi şeyler, keyfiyetsiz sıfatlardır. O'nun eli, kudreti veya nimetidir denilemez. Zîra bu takdirde sıfat iptal edilmiş olur. Bu, Kaderiyye ve Mutezile'nin görüşüdür. O'nun elinin, keyfiyetsiz sıfat olması gibi, gazabı ve rızası da keyfiyetsiz sıfatlarından iki sıfattır.

Allah, eşyayı bir şeyden yaratmadı. Allah, eşyayı oluşundan önce, ezelde biliyordu. O, eşyayı takdir eden ve oluşturmaktadır. Allah'ın dilemesi, ilmi, kazası, takdiri ve Levh-i Mahfûz'daki yazısı olmadan, dünya ve âhirette hiçbir şey vaki olmaz. Ancak onun Levh-i Mahfûz'daki yazısı, hüküm olarak değil, vasıf olarak yazılıdır. Kaza, kader ve dilemek, O'nun nasıl olduğu bilinemeyen sıfatlarındandır. Allah, yok olanı yokluğu halinde yok olarak bilir, onun yarattığı zaman nasıl olacağını bilir. Var olanı, varlığı halinde var olarak bilir, onun yokluğunun

nasıl olacağını bilir. Allah ayakta duranın ayakta duruş halini, oturduğu zaman da oturmuş halini bilir. Bütün bu durumlarda Allah'ın ilminde ne bir değişme, ne de sonradan olma bir şey hâsıl olmaz. Değişme ve ihtilâf, yaratılanlarda olur.

Allah'ın "**Allah Musa'ya hitap etti.**"(en-Nisa,164.) âyetinde belirttiği gibi. Musa Allah'ın kelâmını işitti. Şüphesiz ki Allah, Musa ile konuşmasından önce de, kelâm sıfatı ile muttasıftı. Yüce Allah yaratmadan da ezelde yaratıcı idi. Allah, Musa'ya hitap ettiğinde, ezelde sıfatı olan kelâmı ile konuştu. O'nun sıfatlarının hepsi, mahlûkların sıfatlarından başkadır. O bilir, fakat bizim bildiğimiz gibi değil. O kadirdir, fakat bizim gücümüzün yettiği gibi değil. O görür, fakat bizim görmemiz gibi değil. O işitir, fakat bizim işittiğimiz gibi değil. O konuşur, fakat bizim konuşmamız gibi değil. Biz uzuvlar ve harflerle konuşuruz. Oysaki Allah, uzuvsız ve harfsiz konuşur. Harfler mahlûktur,

fakat Allah'ın kelâmı mahlûk değildir.

Allah insanları küfür ve îmandan hâli olarak yaratmış, sonra onlara hitap ederek emretmiş ve nehyetmiştir. Kâfir olan; kendi fiili, hakkı inkâr ve reddetmesi ve Allah'ın yardımını kesmesiyle küfre sapmıştır. İman eden de kendi fiili, ikrarı, tasdiki ve Allah'ın muvaffakiyet ve yardımı ile îman etmiştir.

Allah Âdem'in neslini, sulbünden insan şeklinde çıkarmış, onlara akıl vermiş, hitap etmiş, îmanı emredip, küfrü yasaklamıştır. Onlar da onun Rabb olduğunu ikrar etmişlerdir. Bu, onların îmanıdır. İşte onlar bu fıtrat üzerine doğarlar. Bundan sonra

küfre sapan bu fıtratı değiştirip bozmuş olur. İman ve tasdik eden de fıtratında sebat ve devam göstermiş olur.

Allah, kullarının hiç birini îman veya küfre zorlamamış, onları mü'min veya kâfir olarak yaratmamıştır. Fakat onları şahıslar olarak yaratmıştır. İman ve küfür kulların fiilleridir. Allah, küfre sapanı, küfrü esnasında kâfir olarak bilir. O kimse daha sonra iman ederse, imanı halinde mü'min olarak bilir, ilmi ve sıfatı değişmeksizin onu sever.

Kulların hareket ve sükûn gibi bütün fiilleri hakikaten kendi kesbleri (kazançları)'dır. Onların yaratıcısı ise Yüce Allah'tır.

Onların hepsi Allah'ın dilemesi, ilmi, hükmü ve kaderi ile olur.

Taatların hepsi, Allah'ın emri, muhabbeti, rızası, ilmi, dilemesi, kazası ve takdiri ile vacip kılınmıştır. Masiyetlerin hepsi de Allah'ın ilmi, kazası, takdiri ve dilemesi ile olmakla beraber, rızası ve emri değildir.

Peygamberlerin hepsi de (salât ve selâm olsun) küçük, büyük günah, küfür ve çirkin hallerden münezzehtir. Fakat onların sürçme ve hataları vâki olmuştur. Hz. Muhammed, Allah'ın sevgili kulu, resulü, nebisi, seçilmiş tertemiz kuludur. O hiç bir zaman puta tapmamış, göz açıp kapayacak bir an bile Allah'a ortak

koşmamıştır. O, küçük büyük hiç bir günah işlememiştir.

Peygamberlerden sonra insanların en faziletlisi, Ebû Bekr es-Sıddîk, sonra Ömer el-Fârûk, sonra Osman b. Affân Zû'n-Nûreyn, daha sonra Aliyyu'l-Murtaza'dır. Allah hepsinden razı olsun. Onlar doğruluk üzere, doğruluktan ayrılmayan, ibâdet eden kimselerdir. Hepsine sevgi ve saygı duyarız. Hz. Peygamber'in ashabının hepsini sadece hayırla anarız.

Bir müslümanı, helâl saymaması şartıyla, büyük günahlardan birini işlemesi ile kâfir sayamayız. Bu durumdaki bir kimseden

îman ismini kaldıramayız, ona gerçek anlamda mü'min deriz. Bir mü'minin kâfir olmamakla beraber günahkâr olması caizdir.

Günahlar, mü'mine zarar vermez demeyiz. Keza günah işleyen kimse Cehennem'e girmez de demeyiz. Dünyadan mü'min olarak ayrılan kimse, fasık da olsa Cehennem'de ebedî kalacaktır, demeyiz.

Mürcie'nin dediği gibi, iyiliklerimiz makbul, kötülüklerimiz de affedilmiştir, demeyiz. Fakat kim bütün şartlarına uygun, müfsit ayıplardan uzak amel işler ve onu küfür ve dinden dönme gibi şeylerle boşa çıkarmaz ve dünyadan mü'min olarak ayrılırsa

şüphesiz Allah onun amelini zayi etmez, bilakis kabul eder ve ondan dolayı sevap verir, deriz.

Allah'a ortak koşmak ve küfür dışında, büyük ve küçük günah işleyen, fakat tevbe etmeden mü'min olarak ölen kimsenin durumu Allah'ın dilemesine bağlıdır. Dilerse ona Cehennem'de azap eder, dilerse affeder ve hiç azaba uğratmaz.

Herhangi bir amele riya karıştığı zaman, o amelin ecrini yok eder. Keza ucüb (kendi amelini üstün görmek) de böyledir.

Peygamberlerin mucizeleri ve velîlerin kerametleri haktır. Ancak, haberlerde belirtildiği üzere İblis, Firavun ve Deccal gibi Allah düşmanlarına ait olan, onların şimdiye kadar vukua geliş ve gelecek hallerine mucize de, keramet de demeyiz. Bu, onların hacetlerini yerine getirmedir. Zîra, Allah, düşmanlarının ihtiyaçlarını, onları derece derece cezaya çekmek ve sonunda cezalandırmak şeklinde yerine getirir. Onlar da buna aldanarak azgınlık ve küfürde haddi aşarlar. Bunların hepsi de caiz ve mümkündür.

Yüce Allah, yaratmadan önce de yaratıcı, rızıklandırmadan önce de rızık verici idi. Allah, âhirette görülecektir. Mü'minler Allah'ı Cennet'te, aralarında bir mesafe olmaksızın, teşbihsiz ve keyfiyetsiz olarak

baş gözleriyle göreceklerdir.

İman, dil ile ikrar, kalp ile tasdiktir. Gökte ve yerde bulunanların îmanı, îman edilmesi gereken şeyler yönünden artmaz ve eksilmez, fakat yakın ve tasdik yönünden artar ve eksilir. Mü'minler, îman ve tevhid hususunda birbirlerine müsavidirler. Fakat amel itibarıyla birbirlerinden farklıdırlar. İslâm, Allah'ın emirlerine teslim olmak ve itaat etmek demektir. Lügat itibarıyla iman ve islâm arasında fark vardır. Fakat islâmsız îman, îmansız da islâm olmaz. Onların ikisi de bir şeyin içi ve dışı gibidirler. Din ise; iman, islâm ve şeriatlerin hepsine birden verilen isimdir.

Biz, Yüce Allah'ı kendisini kitabında tavsif ettiği bütün sıfatlarıyla gerçek olarak biliriz. Hiçbir kimse Allah'a, O'nun şanına lââyık şekilde hakkıyla ibâdet etmeye kadir değildir. Fakat insan ancak Allah'ın kitabında, Resulünün bildirdiği ölçüde Allah'a ibâdet eder.

Bütün mü'minler; marifet, yakîn, tevekkül, muhabbet, rıza, korku ve ümit ve iman konusunda birbirlerine müsavidirler. Bu konuda imanın dışındaki hususlarda birbirlerinden farklıdırlar.

Yüce Allah, kullarına karşı lütufkârdır, adildir, kulun hakettiği sevabı lütfuyla kat kat fazlasıyla verir. Kulunu, adaletinin

icabı olarak işlediği günahıtan dolayı cezalandırır. Keza kendisinden bir lütuf olarak bağışlar da.

Peygamberlerin (salât ve selâm olsun) şefaati haktır. Peygamberimizin (s.a.) şefaati, günahkâr mü'minler ve onlardan büyük günah işleyip cezayı hak etmiş olanlar için hak ve sabittir.

Kıyamet günü amellerin mizanla tartılacağı hususu haktır. Hz.

Peygamberi'in havzı haktır. Kıyamet günü hasımlar arasında iyilikler alınarak kısas ve hesaplama olması haktır. İyilikler bulunmadığı takdirde kötülüklerin atılması hak ve caizdir.

Cennet ve Cehennem hâlen yaratılmıştır, ebediyen de fâni olmayacaklardır. Huriler ebediyen ölmezler. Yüce Allah'ın cezası da, sevabı da ebedîdir.

Allah dilediğini kendisinin bir lütfü olarak hidâyete ulaştırır. Dilediğini de adaletinin gereği olarak sapıklığa düşürür. Allah'ın sapıklığa düşürmesi, hızlânıdır. Hızlanın mânâsı ise, Allah'ın razı olacağı şeylerde onu muvaffak kılmayıp, yardımını kesmesidir. Bu, Allah'ın adaleti gereğidir. Keza, Allah'ın günahkârları isyanları sebebiyle cezalandırması da adaleti icabıdır.

Şeytan, mü'min kuldan imanını baskı ve

cebirle alır, dememiz doğru değildir. Fakat kul îmanı terkederse, Şeytan da onun imanını alır, deriz.

Kabirde Münker ve Nekir'in sualleri haktır. Kabirde ruhun cesede iade edilmesi haktır. Bütün kâfirler ve asi mü'minler için kabir sıkıntısı ve azabı haktır.

Âlimlerin, Allah'ın sıfatlarını Farsça (Arapça'dan başka bir dille) söylemeleri caizdir. Fakat yed=el kelimesi, Allah'ın sıfatı olarak Farsça söylenemez. Fakat Farsça olarak Ryi Hdâ=Allah'ın yüzü demek caizdir. Allah'ın yakınlık ve uzaklığı, mesafenin uzunluk ve kısalığı ile değil, keramet ve zillet mânâsındadır.

İtaatli olan kul, Allah'a keyfiyetsiz olarak yakın, âsi kul ise keyfiyetsiz olarak Allah'tan uzak olur. Yakınlık, uzaklık ve yönelmek, yalvaran kula racidir. Keza Cennet'te komşuluk ve Allah'ın önünde bulunmak da keyfiyetsiz şeylerdir.

Kur'ân-ı Kerîm, Allah'ın Resulüne (s.a.) indirilmiş olup, mushaflarda yazılıdır. Kelâm mânâsında Kur'ân âyetlerinin hepsi de fazilet ve büyüklük bakımından birbirine müsavidir. Fakat bazısında zikir ve zikredilen fazileti bahis konusudur. Âyete'l-Kürsi buna misaldir. Burada zikredilen Allah'ın yüceliği, azameti ve sıfatlarıdır. Bu âyette hem zikir, hem de zikredilenin fazileti olarak iki fazilet bir araya gelmiştir. Bu kısmında ise sadece zikir fazileti vardır. Kâfirlerin kıssalarında

olduğu gibi. Bu âyetlerde zikredilenin bir fazileti yoktur, çünkü zikredilenler kâfirlerdir. Keza Allah'ın isim ve sıfatlarının hepsi de azamet ve fazilette müsavidir, aralarında farklılık yoktur.

Hz. Peygamber'in anne ve babası İslâm gelmeden önce öldüler. Kasım, Tâhir ve İbrahim Allah Resulünün oğulları, Fâtıma, Rukiyye, Zeynep ve Ümmü Gülsüm de kızları idiler.

İnsan tevhid ilminin inceliklerinden herhangi birinde güçlkle karşılaşır, sorup öğreneceği bir âlim buluncaya kadar, Allah katında doğru olana inanması gerekir. Böyle bir kimseyi arayıp bulmakta

gecikmesi caiz değildir. Bu hususta tereddüt edilerek beklemek mazur görülmez. Eğer tereddüt ederek beklerse, kâfir olur.

Mîrac haberi haktır. Onu reddeden sapık bir bid'atçı olur. Deccal'in, Ye'cüc ve Me'cüc'ün ortaya çıkması, güneşin batıdan doğması, Hz. İsa'nın gökten inmesi ve sahih haberlerde bildirilen kıyamet alâmetlerinin hepsi de haktır.

Yüce Allah, dilediğini doğru yola hidâyet eder.